

ПОПОВА Олександра Володимирівна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу і теоретичної та прикладної лінгвістики
Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського», докторант; вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 65020, Україна;
e-mail: Alex-Popova@yandex.ru; тел. +38 067 7543847

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНЕ ПІДґРУНТЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ В ПЕДАГОГІЦІ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. Стаття присвячена методологічним аспектам компетентісного підходу до професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови в педагогіці вищої школи. Досліджено ви-токи означеного підходу у світовій педагогічній практиці. Проаналізовано компонентний зміст і сутність понять «компетенція» і «компетентність». Компетенцію тлумачимо як задану специфічну (професійну) нормативну базу, вимоги до освітньо-фахової (професійно-мовленнєвої) підготовки майбутніх фахівців перекладу китайської мови, що є обов'язковим для квалітативної (якісної) продуктивно-результативної професійної (перекладацької) діяльності як соціально визначений і закріплений результат. Під компетентністю розуміємо специфічну здатність людини, необхідну для ефективного виконання конкретного виду (видів) перекладу в конкретній професійній ситуації на основі освіченості (знання, вміння й навички у здійсненні різних видів перекладу, набутих у процесі навчання та засобами неформальної (ненавчальної) освіти під впливом середовища). Виокремлено критерії професійно-мовленнєвої компетентності перекладача-східнознавця: вміння здійснювати міжкультурну комунікацію-переклад, компонентами якого є лінгвістична, комунікативно-мовленнєва, специфічна, лінгвосоціокультурна, інформаційно-технологічна компетенції.

Ключові слова: компетентісний підхід, компетенція, компетентність, професійно-мовленнєва підготовка, перекладач з китайської та на китайську мову, східнознавець.

Вибір означеного підходу зумовлено сучасними інноваційними процесами, що трансформують, конвертують світовий досвід у площину освіти. Заглибимося в діахронічні теоретично-практичні джерела компетентісного підходу.

Нормативним орієнтиром до напрямків розвитку освітнього простору в Україні є програмне коло, запропоноване ООН, до ареалу якого відносяться: декларація «Цілі розвитку тисячоліття» [17], реалізація проекту «Освітня політика й освіта «рівний — рівному»» стосовно модернізації змісту освіти та формування у молоді ключових (найвагоміших і найбільш інтегрованих) компетентностей.

Дослідження парадигми розвитку науки й освіти засвідчують широкомасштабне впровадження в педагогічній практиці різних зарубіжних країн (Австрія, Велика Британія, Канада, Нова Зеландія, Німеччина, Франція, Угорщина, Румунія, Молдова, Литва, Латвія та ін.) компетентісно орієнтованої освіти; розроблення оцінно-моніторингових процедур для відстеження результатів навчання та вимірювання набуття учнівською та студентською молоддю компетентностей за різними освітніми галузями з урахуванням потреб ринків праці та суспільства. Учені (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева та ін.) вважають компетентісний підхід одним з чинників, що сприяють модернізації змісту освіти. Науковці зазначають, що цей підхід доповнює ту низку освітніх інновацій і класичних підходів, що допомагають освітянам гармонійно поєднувати позитивний досвід для реалізації сучасних освітніх цілей [8].

Міжнародна спільнота експертів визнає компетентності тими індикаторами, що дозволяють детермінувати готовність випускників навчальних закладів до швидкої адаптації до життя суспільства й активної участі в ньому: обробляти та оперувати інформацією, миттєво приймати рішення, самовдосконалюватися впродовж життя. У цьому зв'язку розглянемо сутність поняття «**компетентність**» у визначенні першоджерел.

Міжнародна комісія Ради Європи розглядає означене поняття як загальні, або ключові, вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, крос-освітні вміння або навички, ключові уявлення, опори, або опорні знання [14], які передбачають спроможність особистості сприймати та відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок. У розумінні експертів країн Євросоюзу феномен «*компетентність*» є здатністю застосовувати знання і вміння (навички), що зумовлює активне застосування навчально-освітніх досягнень у ненавчальних реально-суспільних ситуаціях.

За останнє десятиріччя в публікаціях ЮНЕСКО С. Річен та А. Тайена (S. Rychen & A. Tiana) трактують поняття «компетентність» як поєднання знань, умінь, цінностей і ставлень, застосованих у повсякденні [20]. У межах проекту ПРООН «Освітня політика та освіта «рівний — рівному» компетентність розглядається як «інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення, поведінкові реакції» [8, с. 92].

На міжнародній конференції, що була організована за підтримки ЮНЕСКО та Міністерства освіти Норвегії у 2004 році, науковці дійшли згоди в інтерпретації сутності терміна «компетентність», визначивши його як «здатність застосовувати знання та вміння ефективно і творчо в міжособистісних відносинах — ситуаціях, що передбачають взаємодію з іншими людьми в соціальному контексті так само, як і у професійних ситуаціях» [19, с. 6]. Отже, у змісті поняття з'являється соціально-професійний компонент, який пояснює логічний перехід від ставлень до цінностей та від умінь до знань.

Вихідне визначення терміна запропоновано Міжнародним департаментом стандартів навчання, досягнень і освіти (IBSTPI) — спроможність кваліфіковано провадити діяльність, виконувати завдання або роботу [21, с. 1] за певними критеріями, тобто набутими знаннями, вміннями, навичками та навчальними досягненнями.

Важливим підґрунтям конвертації компетентнісного підходу в систему вищої освіти за Болонською моделлю є апелювання науковців [5, с. 72–82] до компетенцій і компетентностей як провідного критерію підготовленості сучасного випускника вищої школи. На відміну від традиційного складу «кваліфікації» спеціаліста (відповідність між вимогами робочого місця та цілями освіти) і його підготовки (засвоєння студентами стандартного набору знань, умінь і навичок), поняття «компетенція» охоплює додатково розвиток у особи здатності орієнтуватися в розмаїтті проблематичних неординарних виробничих ситуацій, формування уявлення про результати / наслідки своєї професійної діяльності, усвідомлення своєї відповідальності за них.

Перший компонент терміна «компетентнісний підхід» є деривативом від двох понять — «компетентність» та «компетенція», значення яких диференціюється за його специфічними відтінками. У дослідженнях американського лінгвіста Н. Хомського, якого вважають засновником впровадження принципу компетенції в освітню галузь як наукового методу. Учений розмежував означені поняття: під *компетенцією* автор розумів «знання своєї мови мовцем-слухачем», використання мови (*компетентність*) — реальне застосування мови в конкретних ситуаціях, яке в ідеалі є «безпосереднім відображенням компетенції, актуальним виявом компетенції» [12, с. 9]. І. Зимняя наголошує, що саме «використання» є актуальним виявленням компетенції як «прихованого», потенційного [3, с. 13].

У багатьох англійських тлумачних словниках цим поняттям відповідає одне слово «*competence*». Деякі автори диференціюють ці визначення. Як ми бачимо, трактування словниками поняття «компетенція» відображає переважно соціальний бік діяльності суб'єкта із зазначенням кола його професійних цілей і завдань. «Компетентність» (у перекладі українською та російською мовами) пов'язана із знаннями, низкою питань, досвідом соціально-професійної діяльності, вміннями та обізнаністю особи; виступає як якість, яка дозволяє особі вирішувати певні професійні завдання та, у цьому зв'язку, приймати рішення. Зокрема, «компетенція» суб'єкта діяльності ідентифікується посадовими обов'язками, інструкцією, вимогами. Поняття «компетентний» подане як загальне й уніфіковане від двох означених понять і стосується кваліфікованої особи, яка володіє компетенцією. Це поняття є детермінантною категорією щодо якості виконання своїх повноважень і професійних функцій.

Багатоаспектну сутність означених понять вивчали такі відомі науковці-педагоги, як-от: В. Байденко, Н. Бібік, А. Богущ, Ч. Вудруф, Є. Зеєр, Д. Заводчиков, І. Зимняя, Н. Кузьміна, А. Маркова, О. Овчарук, Б. Оскарсон, О. Пометун, Г. Селевко, Р. Уайт, А. Хуторської, Ю. Татур та ін. Відзначимо, що деякі вчені все ж наполягають на необхідності диференціації понять «компетентність» і «компетенція».

Ч. Вудруф тлумачить *компетентність* як поняття, що стосується людини і передбачає поведінкові аспекти у межах компетентного виконання роботи; *компетенцію* автор розглядає виключно в проекції роботи, сфери професійної діяльності, в якій людина є компетентною [23, с. 30–33].

І. Зимняя трактує *компетенцію* як сукупність знань і правил використання цих знань, а *компетентність* — як актуальний прояв компетенції, як інтелектуально й особистісно-обумовлений досвід соціально-професійної діяльності людини, як знання, на базі яких людина може використовувати компетенції [4, с. 34–42].

Російський педагог М. М. Боритко погоджується з вищенаведеним трактуванням і визначає *компетенцію* як створену заздалегідь вимогу до навчальної підготовки того, хто навчається, як характеристику його професійної ролі, а *компетентність* — як ступінь відповідності цій вимозі, ступінь засвоєння компетенції, як особистісну характеристику людини [1].

М. Пентилук співвідносить *компетенцію* і *компетентність* як загальне і конкретне: компетентність може виявляти людина, яка має конкретні знання в певній галузі, але виявляє їх

за допомогою мови; кожній людині необхідна мовна компетентність — комунікативна компетентність [9, с. 2].

Окремі вчені (Є. Зеєр, Д. Заводчиков) інтерпретують *компетентність* як «змістовне узагальнення теоретичних і емпіричних знань, представлених у формі понять, принципів, закономірностей, практико орієнтованих положень і процедурних (методичних) настанов» [2, с. 39], а *компетенцію* як «узагальнений спосіб дії, що забезпечує продуктивне виконання професійної діяльності. Це здатність людини реалізовувати на практиці свою компетентність» [2, с. 40]. А. Богуш вважає, що поняття «компетенція» використовується виключно у сфері навчання й виховання, а «компетентність» є комплексною характеристикою особистості, яка уплутує в себе результати попереднього психічного розвитку [11, с. 56].

З огляду на вищезазначені визначення поняття «*компетентність*», у межах започаткованого дослідження під компетентністю розуміємо специфічну здатність людини, необхідну для ефективного виконання конкретного виду (видів) перекладу в конкретній професійній ситуації на основі освіченості (знання, вміння і навички у здійсненні різних видів перекладу, набутих як у процесі навчання (спеціально організованого вивчення групи дисциплін), так і засобами неформальної (ненавчальної) освіти під впливом середовища; *компетентність* — це якісно-вимірвальна характеристика особистості, інтегрований результат успішної трансформації нормативно визначених набутих знань, умінь і навичок у професійно-перекладацьку діяльність, тобто формування в особистості здатності успішно практично діяти, застосовуючи набутий освітньо-життєвий досвід у професійно-перекладацькій або іншій діяльності з дотриманням певних вимог і розумінням відповідальності за свої професійні дії. Результат набуття компетентності — засвоєння освітніх, предметних і професійних (концептуально-фахових) компетенцій.

Компетенцію тлумачимо як задану специфічну (професійну) нормативну базу, вимоги до освітньо-фахової (професійно-мовленнєвої) підготовки майбутніх фахівців перекладу китайської мови, що є обов'язковим для квалітативної (якісної) продуктивно-результативної професійної (перекладацької) діяльності як соціально визначений та закріплений результат. До критеріїв професійно-мовленнєвої компетентності перекладача-східнознавця відносимо вміння здійснювати міжкультурну комунікацію-переклад, компонентами якого є *лінгвістична, комунікативно-мовленнєва, специфічна, лінгвосоціокультурна, інформаційно-технологічна компетенції*.

Професія перекладача має філологічний фундамент, тому у професійно-мовленнєвій підготовці майбутніх фахівців перекладу доцільно враховувати базові підходи, що використовуються у професійній підготовці філологів іншого профілю (наприклад, учителів), і, відповідно, спрямовувати навчання на зміст компетенцій, що характеризують готовність і підготовленість здобувача вищої освіти до виконання професійних обов'язків філолога.

Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх перекладачів вивчалися в таких аспектах:

- формування перекладацької компетентності (І. Алексєєва, Л. Бархударов, В. Желясков, В. Комісаров, Л. Латішев, Р. Мін'яр-Бєлоручєв, М. Прозорова, Я. Рецкер, Ж. Таланова, А. Федоров, Л. Черноватий, І. Халєєва, К. Шапошников, А. Швейцер, А. Янковець та ін.);
- формування окремих компетенцій у різних видах перекладу (А. Володько); зокрема:
- формування лінгвосоціокультурної компетентності (Д. Іщенко, С. Шукліна та ін.);
- формування комунікативної компетентності (З. Підручна та ін.);
- формування інформаційно-технологічної компетентності майбутніх перекладачів (Ю. Колос та ін.).

У розробці професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів ми ґрунтуємося на результатах досліджень вищезазначених науковців.

Вважається, що імплементацію терміна «компетенція» (competence) у сферу перекладознавства започатковано І. Турі, який припустив, що для формування *перекладацької компетенції*, крім вродженої здатності білінгвів до перекладу, на якій вона ґрунтується, перекладачі мають розвинути нову трансференційну здатність (transfer competence) — здатність перенесення, переключення з однієї мови на іншу, що спричинило виникнення потреби у теоретиків і практиків у пошуку переліку складових перекладацької компетенції [22].

Європейські дослідники пропонують включити до складу означеної компетенції *периферійні компетенції* (предметні знання, вміння користуватися словниками й інформаційно-довідковою літературою, документацією, технічними засобами); *доперекладацькі* компетенції (адекватна конфігурація пам'яті, гнучкість переключення з одного мовного коду на інший, запобігання інтерференції) [15, с. 51–62]; а також *трансляторіальну компетенцію* (translational competence) — вміння аналізувати резюме замовника й оригінальний текст, перекладацькі стратегії; презентувати текст перекладу (включаючи його розташування на сторінці), документацію, термінологію; знання професійної поведінки перекладача тощо [16].

Радянський класик у галузі перекладознавства та специфіки його викладання В. Комісаров структурує *професійну компетентність перекладачів*. Основними її компонентами є (всєбічна) мовна, комунікативна, текстостворювальна і технічна компетенції [7, с. 319–330].

Всебічна *мовна компетенція* в рецептивному і продуктивному планах (у галузі двох мов), на думку науковця, охоплює всі аспекти володіння мовою, включаючи специфічні, а саме: знання про систему, норму, узус мови; її словниковий та граматичний склад; правила використання мовних одиниць для побудови мовленнєвих висловлювань; переважне використання певних наборів мовних одиниць у різних сферах спілкування; територіальні, соціальні і професійні розбіжності у використанні цих одиниць; вплив на вибір і характер використання мовних одиниць обставин спілкування і взаємин учасників спілкування, їх рольових функцій тощо. Така мовна компетенція відзначається гнучкістю, пластичністю, здатністю швидко переналаштовуватися з однієї мови на іншу, переходити від сприйняття мовлення до продукування мовлення, від одного стилю й реєстру на інший, змінювати синтаксичну модель свого мовлення.

Комунікативна компетенція перекладача-білінгва включає вміння зіставно-динамічного характеру проектувати на висловлювання в тексті оригіналу інференціальні можливості рецепторів перекладу, тобто вміння варіювати змістом тексту-оригіналу та відтворенням тексту перекладу на основі правильних умовиводів про глобальне значення авторського повідомлення та вибір адекватних засобів, прийомів, трансформацій для передавання опрацьованого змісту на мову перекладу.

Текстотворювальна компетенція передбачає, за авторською концепцією, вміння створювати тексти різного типу відповідно до певних правил і стереотипів мови, співвідносити ці правила; знання розбіжностей у загальній стратегії побудови текстів у двох мовах стосовно змістової зв'язності (когерентності) тексту та засобів забезпечення формальної зв'язності (когезії).

До *технічної компетенції* належать специфічні знання (знання про сутність і завдання перекладацької діяльності; знання основних положень теорії перекладу, варіантів перекладацької стратегії і технічних прийомів перекладу тощо), вміння і навички, необхідні для виконання певного виду діяльності.

В. Комісаров виокремлює морально-етичний компонент професійної компетенції перекладача — відповідальність за якість своєї роботи, моральну та матеріальну шкоду у разі несумлінного виконання роботи; дотримання морально-етичних норм під час реалізації професійних обов'язків у різних режимах і сферах (робота із секретними політичними й економічними документами, участь у закритих переговах і т. ін.).

Відзначимо фундаментальне значення володіння перекладачем двох мов і вмінням почергово користуватися ними у своїй професійній діяльності.

Л. Черноватий пропонує відокремити *перекладацьку компетенцію* (translation competence), тобто здатність продукувати прийнятий текст перекладу, від ширших сфер компетенції перекладача (translator's competence), тому перекладацьку компетенцію можна ототожнити з *фаховою компетентністю перекладача* — експертну систему, яка не є автоматично притаманною будь-якому білінгву, а потребує особливого формування, що відбувається у процесі спеціального організованого навчання [18, с. 609–619]. У цьому зв'язку український науковець називає складові фахової компетентності перекладача компетенціями, а елементи останніх — субкомпетенціями. Перекладознавець репрезентує робочу модель досліджуваної компетентності, яка містить п'ять компетенцій: білінгвальну, екстралінгвістичну, перекладацьку, особистісну та стратегічну [13, с. 84–86].

За авторською концепцією, гіперо-гіпонімічна за характером структури *білінгвальна компетенція* охоплює мовну (знання двох мов, у тому числі у контрастивному плані) і *мовленнєву* (володіння ними у тих видах мовленнєвої діяльності, які задіяні у перекладі) субкомпетенції. На нижньому ярусі розташована *екстралінгвістична компетенція* у вигляді знань, що виходять за межі лінгвістичних і перекладознавчих: фонові (енциклопедичні, тематичні, соціокультурні тощо), предметні (інформація щодо поняттєвого складу певної галузі людської діяльності та інтерпоняттєвих зв'язках) знання.

Процесуально-відповідні (*перекладацькі*) субкомпетенції (ті, що мають безпосереднє відношення до процесу перекладу), як припускає науковець, репрезентовані *інструментальною* (уміння використовувати документальні та технологічні ресурси, що мають відношення до роботи перекладача) та *дослідницькою* або *пошуковою* (здатність швидко знайти інформацію, необхідну для розв'язання перекладацьких завдань).

Автор також виокремлює *особистісну компетенцію* у складі загальної фахової перекладацької компетентності з такими компонентами, як-от: психофізіологічний компонент (когнітивні, психомоторні та поведінкові механізми — пам'ять, увага, психологічна стійкість, критичне ставлення тощо); морально-етична субкомпетенція (почуття відповідальності за якість власної праці, об'єктивність і надійність, скромність, ввічливість, дотримання конфіденційності); субкомпетенція самовдосконалення (готовність і потреба у постійній самоосвіті та розвитку); фахово-соціальна субкомпетенція (прийоми та норми спілкування у професійному середовищі, уміння пропонувати свої послуги на ринку праці, укладати договір на виконання перекладу, співпрацювати з фахівцями у відповідній галузі тощо).

Стратегічну компетенцію Л. Черноватий розглядає як надкомпетенцію, інтегроване уміння перекладати, що ґрунтується на координації решти компетенцій у процесі здійснення перекладацької діяльності [13].

У започаткованій доповненій робочій моделі фахової перекладацької компетентності відчувається зв'язок із сучасними вимогами до організаційно-формальних умов праці перекладача.

Ю. Колос трансформує інструментальну субкомпетенцію, запропоновану Л. Черноватим, доповнюючи та конвертуючи її зміст в інформаційно-технологічну компетентність, яку тлумачить як «результат освіти, що інтегрує в собі знання, уміння, навички, ціннісні орієнтації, досвід інформаційної діяльності та використання технічних засобів, інформаційний світогляд та особистісні якості фахівця, що є необхідними для ефективного здійснення професійної діяльності засобами інформаційних технологій» [6].

З. Підручна дослідила професійні аспекти формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів. Під поняттям комунікативної компетентності авторка розуміє «індивідуальну властивість суб'єкта професійної перекладацької діяльності, необхідну і достатню для її реалізації на нормативно заданому рівні, яка позитивно корелює з її основними результативними параметрами — якістю, точністю, продуктивністю, надійністю перекладу» [10]. Структура професійної комунікативної компетентності, як зазначає науковець, полягає в єдності критеріально-визначальних компонентів рівнів її сформованості: ціннісно-змістового, мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, комунікативного і рефлексивного компонентів, що забезпечують функціональну реалізацію цієї характеристики у професійній діяльності. Вважаємо, що поняття «властивість» не розкриває у повній мірі сутність комунікативної компетентності перекладача, бракує уточнювальних характеристик цього феномена типу «коло повноважень», «знання», «досвід», «здатність» та ін.

Аналіз фахової літератури дає підстави зробити висновок, що результативним показником готовності майбутніх фахівців перекладу до професійної діяльності є «*професійно-мовленнєва компетентність*», яку трактуємо як: — якість, властивість або стан майбутнього перекладача-білінґва, що забезпечує разом або окремо його фізичну, психічну і духовну відповідність вимогам спеціальності, спеціалізації, стандартам кваліфікації перекладача / тлумача; — єдність теоретичної та практичної готовності майбутнього фахівця перекладу до здійснення професійної діяльності; — сукупність поглиблених професійно-мовленнєвих знань, умінь і навичок, реалізація та подальше вдосконалення яких здійснюється у професійній діяльності (інтеркультурній комунікації-перекладі) через застосування перекладачем / тлумачем раціональних способів і прийомів.

Особливість перекладацького фаху полягає в необхідності поєднання іншомовної компетентності фахівця із специфікою перекладацької діяльності задля задоволення кваліфікаційних вимог до професії перекладача.

Взявши до уваги здобутки науковців щодо значення, структури та функціональності компетентності та компетенцій, можна визначити структуру *професійно-мовленнєвої компетентності* майбутніх перекладачів китайської мови: предметно-фахова, компетентність у самоадмініструванні, операційна, інтеркультурна.

Предметно-фахову компетентність складає інтегративна сукупність знань, умінь і навичок, які дозволяють конструктивно здійснювати комунікативний процес іноземною (китайською, англійською) та рідною мовами з представниками інших держав у межах професійно-перекладацької діяльності. Предметно-фахову компетентність характеризують різноаспектні лінгвістичні компетенції: — мовна (на базі одиниць фонологічного, лексичного, граматичного, функціонально-стилістичного рівнів); — мовленнєва (володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням (усвідомленим слуханням), говорінням (монолог, діалог, полілог, діамонілог), читанням та письмом (включаючи техніку начертання і декодування ієрогліфів) як засобом спілкування і здійснення перекладацької діяльності, тобто виконання різних видів перекладу); — інформаційно-лексикографічна компетенція передбачає наявність умінь і навичок користуватися довідковою, енциклопедичною, спеціальною літературою, словниковими джерелами різних типів (тезаурусами, спеціальними, ідіоматичними, тлумачними, етимологічними, частотними, орфографічними й орфоепічними, одно- та двомовними; словниками синонімів, антонімів, омонімів, іноземних слів, словниками скорочень, словниками імен власних, словниками рим тощо), програмним забезпеченням, інформаційними технологіями у межах перекладацької діяльності; — лінгвосоціокультурна компетенція, яка охоплює країнознавчу сферу, специфіку відповідної вербальної і невербальної комунікативної поведінки перекладача у певній ситуації та адекватні перекладацькі засоби і прийоми відтворення вихідного усного або письмового спілкування іншою мовою.

Компетентність у самоадмініструванні передбачає наявність знань, умінь і навичок організації управлінсько-адміністративної діяльності, спрямованої на самого себе, та забезпечує саморозвиток і самоосвіту перекладача. Означена компетентність актуалізується у здатності майбутнього перекладача китайської мови до реалізації таких функцій, як-от: — самопізнання,

спрямованого на ідентифікацію, розуміння та сприйняття особистісного «Я» у зіставленні з колегами та професійним стандартом; — самоорганізації, спроектованої на визначення цілей, завдань та засобів їх успішного досягнення із залученням власних зусиль; — моніторингу діяльності, спрямованого на регулювання майбутнім перекладачем-східнознавцем власних дій-операцій на кожному з етапів організованої ним перекладацької діяльності.

Операційна компетентність передбачає прикладні та інструментально-технологічні здібності перекладача, що дозволяють оперативно виконувати поточні професійно-перекладацькі завдання різного ступеню складності за умови використання відповідних стратегій на базі певних знань, умінь і навичок і практично-рутинного досвіду. Складовими операційної компетентності є такі уміння: — білінгвальні вміння швидко переключатися з однієї мови на іншу; прогностичні уміння передбачення подальшого розвитку робочої ситуації із паралельним створенням адекватної моделі її вирішення та вдосконалення; — організаторсько-моніторингові вміння, що реалізуються у здатності майбутнього перекладача змодельовати відповідно до кваліфікаційних нормативів і службових обов'язків перекладача-білінгва, втілити в реальність, корегувати та відстежувати розвиток робочої ситуації; — навчально-пізнавальні вміння, що спрямовані на самовдосконалення майбутнього перекладача китайської мови; — пізнавальні вміння, що орієнтуються на самовдосконалення майбутнього перекладача китайської мови в особистісному та професійному плані через постійне оволодіння інноваційними перекладацькими технологіями, культивування засобів самостійного опанування професійних знань і розвиток умінь і навичок.

Інтеркультурна (надкультурна) компетентність означає перебування майбутнього перекладача понад культурами країн, мова яких вивчається, та передбачає усвідомлене місце фахівця перекладу в суспільстві цих країн у плані виконання професійних обов'язків. Йдеться про такі чинники, як-от: — розумово-естетична культура перекладача — здатність аналізувати, синтезувати, узагальнювати, класифікувати, здійснювати логічні операції, абстрагувати, діяти творчо, обмірковано, естетично-коректно стосовно представників інших культур; — загальна ерудиція та потенціал використовувати глибокі, всебічні знання з усіх галузей науки, демонструвати широку обізнаність у довідці й законах його розвитку; — навички міжкультурного спілкування — готовність і вміння налагоджувати дипломатичний контакт у межах перекладацької діяльності.

Отже, здійснений аналіз дозволяє припустити, що застосування компетентнісного підходу як методологічного підґрунтя підвищить ефективність професійно-мовленнєвої підготовки майбутніх перекладачів китайської мови за рахунок: а) виокремлення й чіткого визначення змісту основних складових фахової перекладацької компетентності та критеріальних показників сформованості цих складових; б) налаштування започаткованої підготовки на досягнення майбутніми перекладачами китайської мови готовності до практичної реалізації одержаних знань, умінь і навичок (підготовленість) у професійній діяльності; в) укріплення інтегративних міжпредметних, технологічних і міжособистісних зв'язків.

Література

1. Борытко Н. М. Профессионально-педагогическая компетентность педагога [Электронный ресурс] / Н. М. Борытко // Интернет-журнал «Эйдос». — 2007. — 30 сентября. — Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>
2. Зеер Э. Идентификация универсальных компетенций выпускников работодателем / Э. Зеер, Д. Заводчиков // Высшее образование в России. — 2007. — № 11. — С. 39–45.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия / И. А. Зимняя. — М.: Исследоват. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. — 40 с.
4. Зимняя И. А. Ключевые компетенции — новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. — 2003. — № 5. — С. 34–42.
5. Ковтун О. В. Компетентнісний підхід як методологічний концепт професійно-мовленнєвої підготовки авіаційних операторів / О. В. Ковтун // Вища освіта України. — Дод. 4. — Темат. вип. «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». — К., 2009. — Т. III (15). — С. 72–82.
6. Колос Ю. З. Формування інформаційно-технологічних компетентностей майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ю. З. Колос; Наук. кер. М. В. Гриньова; Ін-т педагогіки АПН України. — Київ, 2010. — 20 с.
7. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение : Учебное пособие. — М.: ЭТС. — 2002. — 424 с.
8. Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К.: «К. І. С.», 2004. — 112 с.
9. Пентиліук М. І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. І. Пентиліук // Українська мова і література в школі. — 2006. — № 1. — С. 15–20.
10. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. — 2009. — 260 с.
11. Формування мовної особистості на різних вікових етапах: Монографія / За ред. акад. А. М. Богуш. — Одеса, 2008. — 271 с.

12. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. — 235 с.
13. Черноватий Л. М. Зміст поняття «фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання / Л. М. Черноватий // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 1998. — Вип. 2 (74). — 2014. — 300 с.
14. *Definition and Selection of Competencies*. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program — OECD (Draft). — 2002.
15. Fraser J. The Broader View: How Freelance Translators Define Translation Competence / J. Fraser // Christina Schäffner & Beverly Adab (eds) *Developing Translation Competence*. — Amsterdam & Philadelphia : Benjamins, 2000. — P. 51–62.
16. Kautz U. *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens* / U. Kautz. — München : Iudicum, Goethe-Institut, 2000. — 160 S.
17. *Millennium Development Goals*. Ukraine, Kyiv. — 2003. — 27 p.
18. PACTE 2005 : Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues / A. Hurtado, A. Beeby, M. Fernández, O. Fox, I. Kozlova, W. Neunzig, M. Presas, P. Rodríguez, L. Romero // *Meta*. — 2005. — Vol. 50. — № 2. — P. 609–619.
19. Quality education and competencies for life/ Workshop 3/ Background Paper. — 2004. — P. 1–6.
20. Rychen S. *Developing Key Competencies in Education : Some Lessons from International and National Experience* / S. Rychen, A. Tiana. — Geneva: UNESCO-IBE, *Studies in Comparative Education*, 2004. — P. 1–5.
21. Spector J. Michael de la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. *Competencies for Online Teaching*. ERIC Digest. Competence, Competencies and Certification. — 2001. — P. 1–3.
22. Toury G. *Search of a Theory of Translation* / G. Toury. — Tel-Aviv : The Porter Institute for Poetics and Semiotics, Tel-Aviv University, 1980. — 159 p.
23. Woodruffe C. Competent by any other name / C. Woodruffe // *Presental Management*. — 1991. — September. — P. 30–33.

References

1. Borytko N. M. Professionalno-pedagogicheskaja kompetentnost' pedagoga [Elektronnyj resurs] / N. M. Borytko // *Internet-zhurnal «Eidos»*. — 2007. — 30 sentjabrja. — Rezhim dostupa : <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>
2. Zeer E. Identifikacija universal'nykh kompetencij vypusknikov rabotodatelem / E. Zeer, D. Zavodchikov // *Vyssheje obrazovanije v Rossii*. — 2007. — # 11. — S. 39–45.
3. Zimnija I. A. Ključevyje kompetentnosti kak resul'tativno-celevaja osnova kompetentnostnogo podghoda v obrazovanii. Avtorskaja versija / I. A. Zimnija. — M.: Issledovat. Centr problem kachestva podgotovki specialistov, 2004. — 40 s.
4. Zimnija I. A. Ključevyje kompetencii — novaja paradigma resul'tata obrazovanija / I. A. Zimnija // *Vyssheje obrazovanije segodnja*. — 2003. — # 5. — S. 34–42.
5. Kovtun O. V. Kompetentnistnyj pidhid jak metodologichnyj koncept professijno-movlennievoji pidgotovky aviacijnyh operatoriv / O. V. Kovtun // *Vyscha osvita Ukrainy*. — Dod. 4. — Temat. vyp. «Vyscha osvita Ukrainy u konteksti integracii do jevropejskogo osvitnjogo prostoru». — K., 2009. — T. III (15). — S. 72–82.
6. Kolos Ju. Z. Formuvannja informacijno-tehnologichnyh kompetentnostej majbutnih perekladachiv u procesi fakhovoji pidhotovki: Avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Ju. Z. Kolos; Nauk. ker. M. V. Gryni-ova; In-t pedagogiky APN Ukrainy. — Kyiv, 2010. — 20 s.
7. Komissarov V. N. *Sovremennoje perevodovedenije. Ucheb. posobije*. — M.: ETS. — 2002. — 424 s.
8. Kompetentnistnyj pidhid u suchasnij osviti: svitovyj dosvid ta ukrajinski perspektivy: Biblioteka z osvitnoji polityky / Pid zag. red. O. V. Ovcharuk. — K.: K. I. S., 2004. — 112 s.
9. Pentyliuk M. I. Kompetentnisnyj pidhid do formuvannja movnoji osobystosti v jevointegracijnomu konteksti / M. I. Pentyliuk // *Ukrainska mova i literatura v shkoli*. — 2006. — # 1. — S. 15–20.
10. Pidručna Z. F. Formuvannja profesijnoji komunikativnoji kompetentnosti majbutnih perekladachiv u procesi fakhovoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. — K., 2009. — 260 s.
11. Formuvannja movnoi osobystosti na riznyh vikovyh etapah: Monografija / Za red. akad. A. M. Bogush. — Odesa, 2008. — 271 s.
12. Khomskij N. Aспекты теории синтаксиса / N. Khomskij. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1972. — 235 с.
13. Черноватий Л. М. Зміст поняття «фахова компетентність перекладача» як складової методики навчання // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 1998. — Вип. 2 (74). — 2014. — 300 с.
14. *Definition and Selection of Competencies*. Theoretical and Conceptual Foundations (DESECO). Strategy Paper on Key Competencies. An Overarching Frame of Reference for an Assessment and Research Program — OECD (Draft). — 2002.
15. Fraser J. The Broader View : How Freelance Translators Define Translation Competence / J. Fraser // Christina Schäffner & Beverly Adab (eds) *Developing Translation Competence*. — Amsterdam & Philadelphia : Benjamins, 2000. — P. 51–62.
16. Kautz U. *Handbuch Didaktik des Übersetzens und Dolmetschens* / U. Kautz. — München: Iudicum, Goethe-Institut, 2000. — 160 S.
17. *Millennium Development Goals*. Ukraine, Kyiv. — 2003. — 27 p.
18. PACTE 2005 : Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues / A. Hurtado, A. Beeby, M. Fernández, O. Fox, I. Kozlova, W. Neunzig, M. Presas, P. Rodríguez, L. Romero // *Meta*. — 2005. — Vol. 50. № 2. — P. 609–619.

19. Quality education and competencies for life / Workshop 3/ Background Paper. — 2004. — P. 1–6.
 20. Rychen S. & Tiana A. Developing Key Competencies in Education: Some Lessons from International and National Experience, Geneva: UNESCO-IBE, Studies in Comparative Education), 2004. — P. 1–5.

ПОПОВА Александра Владимировна,

кандидат педагогических наук, доцент кафедры перевода и теоретической и прикладной лингвистики Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского», докторант; ул. Старопортофранковская, 26, г. Одесса, 65020, Украина; e-mail: Alex-Popova@yandex.ru; тел.: + 38 (067) 7543847

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ ОСНОВА ПРОФЕССИОНАЛЬНО-РЕЧЕВОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА В ПЕДАГОГИКЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

Аннотация. Статья посвящена методологическим аспектам компетентностного подхода к профессионально-речевой подготовке будущих переводчиков китайского языка в педагогике высшей школы. Исследованы истоки обозначенного подхода в мировой педагогической практике. Проанализированы компонентный состав и суть понятий «компетенция» и «компетентность». Компетенцию толкуем как заданную специфическую (профессиональную) нормативную базу, требования к образовательно-профессиональной (профессионально-речевой) подготовке специалистов в области перевода китайского языка, которые являются обязательными для качественной (качественной) продуктивно-результативной профессиональной (переводческой) деятельности как социально определённый и закреплённый результат. Под компетентностью понимаем специфическую способность человека, необходимую для эффективного выполнения конкретного вида (видов) перевода в конкретной профессиональной ситуации на основе образованности (знания, умения и навыки при выполнении разных видов перевода, приобретённые в процессе обучения и посредством неформального (неучебного) образования). Выделены критерии профессионально-речевой компетентности переводчика-востоковеда: умения осуществлять межкультурную коммуникацию-перевод, компонентами которого являются лингвистическая, коммуникативно-речевая, специфичная, лингвосоциокультурная, информационно-технологическая компетенции.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетенция, компетентность, профессионально-речевая подготовка, переводчик с китайского языка и на китайский, востоковед.

Oleksandra V. POPOVA,

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor at the Faculty of Translation and Theoretical and Applied Linguistics of the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky», Doctoral Student; 26 Staroportofrankivska str., Odesa, 65020, Ukraine; e-mail: Alex-Popova@yandex.ru; tel.: + 38 067 7543847

COMPETENCE-ORIENTED APPROACH AS METHODOLOGICAL BASIS OF PROFESSIONAL AND SPEECH TRAINING INTENDED FOR THE FUTURE TRANSLATORS FROM CHINESE IN HIGHER SCHOOL PEDAGOGICS

Summary. The *purpose* of the article is to specify the competence-oriented approach to professional and speech training intended for the future translators from Chinese in the pedagogics of higher school according to modern requirements and demands. The *subjects* of the study are the structure and the essence of the fundamental terms («competence» and «competency») within the approach which differ in their structural components and functions. *Methods* enabling the analysis of modern pedagogical research, etymological and comparative analyses are used in this research. Identifying the essential difference between the concepts «competence» and «competency», taking into account historical evolutionary factors of the competence-oriented approach, as well as adapting them to professional and speech training intended for the future translators of Chinese are the *findings* of the research. «Competency» is understood as some specific (professional) prescribed normative basis, requirements to the professional and speech training of the future orientalist which are considered to be obligatory for qualitative productive translation activity. The term «competence» is defined as a person's specific ability needed for effective performance of a certain kind of translation within a certain professional situation and based on his / her education level (knowledge, skills obtained during both educational and non-educational activities). There have been determined the criteria of professional and speech competence of a translator-orientalist: skills of cross-cultural communication-translation, the components of which are linguistic, communicative and speech, specific, linguosociocultural, and information and technological competences. The *practical value* of the research is to implement the results of the pedagogical research into the teaching / learning process in order to optimize professional and speech training of the future translators from Chinese so that they could easily orient in modern polycultural society.

Key words: competence-oriented approach, competence, competency, professional and speech training, translator from Chinese, orientalist.

Статтю отримано 2.06.2015 р.